

УДК 368

Вячеслав ВОЛІК

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін, Маріупольський державний університет, просп. Повітрофлотський, 31, м. Київ, Україна, 03037

ORCID: 0000-0002-1344-9486

Scopus Author ID: 57207827287

Маргарита БАЗАРЕНКО

студентка економіко-правового факультету, Маріупольський державний університет, просп. Повітрофлотський, 31, м. Київ, Україна, 03037

ORCID: 0000-0002-5355-7174

Андрій ІВАНОВ

студент економіко-правового факультету, Маріупольський державний університет, просп. Повітрофлотський, 31, м. Київ, Україна, 03037

ORCID: 0000-0002-7075-1809

DOI: 10.32782/LST/2022-1-11

Бібліографічний опис статті: Волік, В., Базаренко, М., Іванов, А. (2022). Економіко-правові питання ринок страхування під час воєнного стану: сучасний стан та вплив на діяльність. *Law. State. Technology*, 1, 77–82, doi: 10.32782/LST/2022-1-11

**ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Метою наукової статті є необхідність проаналізувати сучасний стан ринку страхування та дослідити зміни в сфері страхування, що виникли з введенням воєнного стану.

Протягом всього дослідження застосовувались такі методи: логічний, що полягає в аналізі наукових праць в сфері страхування; аналітичний, що застосували для визначення оцінки та аналізу показників страхового ринку; статистичний, суть якого здійснення систематизації даних у сфері страхування за певний проміжок часу; графічний, що допоміг подати, викласти показники та результати у наочному вигляді.

В ході дослідження даної теми було проаналізовано сучасний стан ринку страхування та досліджено зміни в сфері страхування, що виникли з введенням воєнного стану. Проведено аналіз основних показників діяльності страхових компаній за IV квартал 2021 року – II квартал 2022 року, що розкрив недосконалість стану їх діяльності та причини, що призвели їх до такого стану. Небезпечна ситуація в країні, нестабільна економіка, зміна місця діяльності страхових компаній, недосконале законодавство роботи компаній під час воєнного стану, обмеження застосування інструментів для інвестиції, часткова втрата працівників, клієнтів, даних для роботи є чинниками, що призвели до збитків, значних втрат доходів страховиків, які вплинули на показники їх діяльності за I квартал 2022 року. Встановлено нестабільність економічної ситуації та ринку страхування, недосконалість законодавчих актів, обмеження застосування інструментів для інвестиції, розірвання попередніх та зменшення кількості надання нових страхових послуг тощо.

Щодо поліпшення діяльності страхових компаній необхідно внести зміни в нормативну базу їх діяльності на період воєнного стану, зміцнити позиції страхових компаній на вітчизняному страховому ринку, оновити багатопрофільний процес надання послуг страхування і т. п. аспекти. Практичні нюанси страхового ринку потребують подальших досліджень, що передбачає пристосування страховиків до умов воєнних кризових явищ.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, аналіз, воєнний стан.

Viacheslav VOLIK

Doctor of Science of Law, Professor, Professor at the Department of Public Law, Mariupol State University, 31, Povitrophlotskiy Ave., Kyiv, Ukraine, 03037

ORCID: 0000-0002-1344-9486

Scopus Author ID: 57207827287

Marharyta BAZARENKO

Student at the Faculty of Economics and Law, Mariupol State University, 31, Povitrophlotskiy Ave., Kyiv, Ukraine, 03037

ORCID: 0000-0002-5355-7174

Andriy IVANOV

Student at the Faculty of Economics and Law, Mariupol State University, 31, Povitrophlotskiy Ave., Kyiv, Ukraine, 03037

ORCID: 0000-0002-7075-1809

DOI: 10.32782/LST/2022-1-11

To cite this article: Volik, V., Bazarenko, M., Ivanov, A. (2022). Rynok strakhuvannia pid chas voiennoho stanu: suchasnyi stan ta vplyv na diialnist [Economic and legal issues of the insurance market during the martial law: current state and influence on its activity]. *Law. State. Technology*, 1, 77–82, doi: 10.32782/LST/2022-1-11

**ECONOMIC AND LEGAL ISSUES OF THE INSURANCE MARKET
DURING THE MARTIAL LAW: CURRENT STATE AND INFLUENCE ON ITS ACTIVITY**

The purpose of the article is the adequate analysis of present insurance market and research of changes in the insurance sphere that appeared in Ukraine with the introduction of martial law.

The following methods were used in the research: logical, that includes analyses of scientific works in insurance sphere; analytical that was used to carry out the evaluation and analyses of insurance market; statistical, that is based on systematization of data concerning insurance sphere for a certain period; graphical, that helps to illustrate the corresponding indicators and results clearly.

In the course of research, we analyzed current situation on the insurance market and studied the changes in the insurance sphere that appeared with introduction of martial law. We also analyzed the main indicators of insurance companies' activity from the fourth quarter of 2021 to the second quarter of 2022. This period revealed the imperfection of their activity and the reasons for it. Dangerous situation in the country, fragile economy, new places of work for insurance companies, imperfect legislation of them during the martial law, limitation of investment tools usage, partial loss of workers, clients and data necessary for working process – these are the main factors resulted in damage, major losing for insurer that influenced the indicators of companies' activity in the first quarter of 2022. We detected fragile economic situation and insurance market, imperfect legislative acts, limited investment tools, cease of the previous insurance services as well as the quantity decrease of new insurance services, etc.

The ways to improve the activity of insurance companies are corresponding changes in legal framework of insurance companies during martial law, strengthening of insurance companies positions on the domestic insurance market, renewal concerning multidimensional process of insurance service and appropriate aspects. Practical details of insurance market requires adaptation of insurers to the conditions of military crisis phenomena.

Key words: insurance, insurance market, insurance companies, analysis, martial law.

Актуальність проблеми. Воєнний стан в Україні вніс проблеми та зміни в діяльність багатьох сфер, в тому числі, і в сфері страхової діяльності. Руйнування, збитки, втрата доходу, зміна локації – це те, що зазнали більшість галузей, сфера страхування не виняток. Сфера страхування є важливою складовою частиною фінансового ринку країни та цивільно-правових відносин адже вона полягає в захисті матеріальних інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні певних подій шляхом надання компенсацій та здійснення виплат. Сучасні виклики спричинили нові проблеми, які набагато масштабні за своїм змістом, що вплинули на сучасний стан ринку страхування, появу змін в діяльності та які є актуальними для їх розгляду.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок наукових робіт в галузі страхування, а саме

щодо проблематики ринку страхування здійснили наступні науковці: Лой Ю.В., Боднар О.А., Пурий Г.М., С. Король та інші науковці.

Метою дослідження є необхідність проаналізувати сучасний стан ринку страхування та дослідити зміни в сфері страхування, що виникли з введенням воєнного стану.

Вклад основного матеріалу дослідження. Воєнні події в Україні залишили вагомий слід в галузі страхування та як наслідок, спричинили вплив на сучасний стан ринку страхування з появою змін в діяльності.

В перші місяці повномасштабного вторгнення страхові компанії намагались організувати свою діяльність, а саме, забезпечити безпечні та зручні умови праці для своїх співробітників шляхом їх евакуації в безпечніші регіони, надання їм роботи у віддале-

ному режимі та збережену техніку з базами даних.

В березні 2022 НБУ було проведено опитування серед страхових компаній, 119 із 145 взяло участь. Станом на квітень 2022 року, щодо ринку «non-life» страхування, то щодо 26 страховиків (17,93 % загального обсягу ринку страхування) відсутні відповіді щодо їх діяльності в період воєнного стану. 17 страхових компаній (11,72% загального обсягу ринку страхування) надали відповідь, що в період опитування не остаточно налагодили процес виплати страхових відшкодувань. Решта страхових компаній (70,35% загального обсягу ринку) заявили, що працюють в налагодженому режимі, виконують зобов'язання за договорами страхування своєчасно і в повному обсязі та, навіть, укладають нові договори (Результати опитування страховиків станом на квітень 2022 р.).

Згідно з відповідями страховиків 42% всього ринку страхування (приблизно 61 страхова компанія) мали проблеми повним та своєчасним поданням звітності. 25 страховиків (17,24% страхового ринку) вказували на те, що мали труднощі з виконанням нормативів, 7 з яких (4,8% ринку) мали проблеми з дотриманням нормативів і до початку воєнних дій, у 2021 році (Результати опитування страховиків станом на квітень 2022 р.).

Всі 13 страхових компаній «life» працюють на ринку, надають послуги клієнтам, здійснюють страхові виплати. Але також компанії стикнулись зі значним зниженням надходжень страхових платежів, мають складнощі організації зв'язку та роботи персоналу, що ускладнені доступом до офісів та оригіналів документів. Відповідно, є затримки здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях (Результати опитування страховиків станом на квітень 2022 р.).

Для того щоб з'ясувати ситуацію на ринку страхування та порівняти кількість та ефективність роботи страхових компаній ми проведемо порівняльний аналіз за період січень – липень 2022 року.

Ринок страхування стикнувся з втратами. Поступово розпочинаючи роботу страхових компаній після початку воєнних дій, станом на квітень 2022 року працювали 145 страховиків (132 «non-life» та 13 зі страхування життя). На початку січня 2022 року кількість страховиків сягала 155 (страхові компанії «life» – 13, страхові компанії «non-life» – 142), а до кінця липня 2022 року у сфері страхування залишилось 142 страхових компаній, 13 з яких страхові компанії «life» та 129 страхові компанії «non-life». Кількість компаній продовжує падати, станом на кінець липня 2022 року у порівнянні з січнем 2022 року, зі страхового ринку вийшло 13 страховиків (9,39%) (табл. 1).

Згідно даним, що наведені в таблиці 2, укладення договорів значно впало в кількості в період з січня по квітень 2022 року, приблизно в 6,5 разів, а якщо точно, то на 111 459,8 тис. договорів, але з квітня до липня 2022 року кількість укладених договорів збільшилась майже в 2 рази, на 19 563, 5 тисяч одиниць. За весь період темп приросту укладення договорів про страхування упав на 69, 85%. Схожа ситуація з надходженням страхових премій: в перші місяці повномасштабного вторгнення сума їх надходжень впала у 5,13 разів (на 40 027,8 млн. грн). Станом на кінець II кварталу 2022 року, у порівнянні з I кварталом 2022 року, сума надходжень страхових премій виросла на 7938,9 млн. грн. Загалом, за півроку темп приросту валових страхових премій зменшився на 64,56%.

Обсягу валових страхових виплат стало менше на 66,93% в порівнянні з IV кварталом 2021 року. У відсотковому відношенні рівень валових виплат та рівень чистих виплат різко опустились на декілька відсотків у I кварталі 2022 році до 32,9% та 33,7%, до кінця червня їх рівні трохи зросли (до 33,7% та 34,1%).

Кошти, сплачені на перестраховання за аналізований період зменшились від 45 987,3 млн. грн до 17 134,3 млн. грн (62,74%). Таку ж тенденцію мають виплати, компенсовані перестраховиками: темп виплат зменшився на 66,98%, тобто на 11 835,8 млн. грн. Отримані страхові

Таблиця 1

Страхові компанії в Україні за січень-липень 2022 року

Кількість страхових компаній	Січень 2022 року	Квітень 2022 року	Липень 2022 року	Відхилення 07.2022/12.2021	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Страхові компанії «life»	13	13	13	0	100
Страхові компанії «non-life»	142	132	129	-13	90,84
Разом	155	145	142	-13	91,61

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2; 3]

**Основні показники діяльності страхових компаній
за IV квартал 2021 року – II квартал 2022 року**

Показники	IV квартал 2021 (станом на січень 2022)	I квартал 2022 (станом на квітень 2022)	II квартал (станом на липень 2022)	Відхилення 07.22/01.2022		Темп приросту липень 2022/ січень 2022, %
				абсо- лютне, +/-	відно- сне, %	
Кількість укладених договорів, за період, тис. одиниць	131 561,9	20 102,1	39 665,6	- 91 896,3	30,15	-69,85
Валові страхові премії, млн. грн.	49 708,0	9 680,2	17 619,1	-32 088,9	35,44	-64,56
Валові страхові виплати, млн. грн.	17 958,3	3 180,4	5 939,2	-12 019,1	33,07	-66,93
Рівень валових виплат, %	36,1	32,9	33,7	- 2,4	93,35	-6,65
Рівень чистих виплат, %	38,4	33,7	34,1	-4,3	88,8	-11,2
Сплачено на перестраховування, млн. грн.	45 987,3	9 338,4	17 134,3	-28 853,0	37,26	-62,74
Виплати, компенсовані перестраховиками, млн. грн.	17 671,0	3 145,8	5 835,2	-11 835,8	33,02	-66,98
Отримані страхові премії від перестраховувальників, млн. грн.	1 890,6	353,8	574,6	-1 316	30,39	-69,61
Виплати, компенсовані перестраховикам-нерезидентам, млн. грн.	4 902,3	969,0	1 743,5	-3 158,8	35,56	-64,44
Обсяг сформованих страхових резервів, млн. грн.	36 555,7	36 382,7	36 469,8	-85,9	99,76	-0,24
Активи страховиків, млн. грн.	64 209,2	64 573,3	65 561,2	1 352, 0	102,1	2,1

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2; 3]

премії від перестраховувальників, виплати, компенсовані перестраховикам-нерезидентам від січня до липня 2022 року впали, приблизно в 3 рази: від 1890,6 млн. грн до 574,6 млн. грн (69,61%) та від 4902,3 млн. грн до 1743,5 млн. грн (64,44%).

Обсяг страхових резервів впав на 0,24% за півроку від 36 555,7 млн. грн до 36 469,8 млн. грн. Проте, активи страховиків мали тенденцію до зростання, які збільшились на 1 352,0 млн. грн (2,1%).

Згідно проведеному аналізу, всі показники діяльності страхових компаній, окрім активів страховиків, потерпіли від втрат в декілька разів, у порівнянні з довоєнним часом, зменшилась кількість страхових компаній «non-life», але незважаючи на меншу кількість страховиків, починають поступово поновлювати свої капітали за всіма показниками за показниками II кварталу 2022 року. Не зважаючи на початок воєнних дій, активи страховиків не зазнали втрат, а поступово збільшували свій обсяг. Це гарний показник адже структура їх активів, запас капіталу є показниками, які напряду

впливають на фінансову спроможність страхових компаній.

Небезпечна ситуація в країні, зміна місця діяльності страхових компаній, часткова втрата працівників, клієнтів, даних для роботи, «нестабільність економіки, недосконалість законодавчої бази, недостатня капіталізація страхових компаній, відплив значних сум страхових премій за кордон через низький рівень капіталізації страхових організацій, регрес розвитку інфраструктури страхового ринку та довгострокового страхування, недосконалість правил страхування, обмеженість привабливих для страховиків інвестиційних інструментів, розбалансування страхового ринку є факторами, які вплинули на показники їх діяльності за I квартал 2022 року (Лой, 2011, с. 203; Пурій, 2018).

Як результат, наразі всі компанії потерпають від бойових дій. Дані чинники призвели до «... зниження якості виконання обов'язків страховиків перед страхувальниками, недосконалу систему дистрибуції страхових послуг, неповне виконання умов, визначених договором страхування, зменшення довіри страхувальників

до страховиків, зменшення кількості покупців страхових послуг, зменшення кількості укладених договорів страхування, тощо» (Король, 2020, с. 208).

Наслідки діяльності страхових компаній за I квартал 2022 року окреслюють напрямки їх розвитку, тобто, після закріплення страховиків на нових місцях необхідно спершу звернути увагу на підвищення якості виконання обов'язків компаній страхувальниками, що в собі включає повне виконання умов, що визначені в договорі страхування, удосконалити систему комплексу страхових послуг шляхом нових інвестиційних інструментів із залученням підтримки із-за кордону. Відповідно, органам законодавчої влади необхідно внести зміни в законодавство про страхування або прийняти нові нормативно-правові акти для діяльності страхових компаній під час воєнного стану. Якщо ці два аспекти буде враховано, то це полегшить процедуру надання страхових послуг, збільшить довіру страхувальників до компаній і збільшить кількість клієнтів і укладених з ними договорів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З введенням воєнного стану виникли зміни в сфері страхування, що вплинули на її сучасний стан, яку було проаналізовано. Ми провели аналіз основних показників діяльності страхових компаній за IV квартал 2021 року – II квартал 2022 року, що розкрив недосконалість стану їх діяльності. За результатами аналізу було встановлено нестабільність економічної ситуації та ринку страхування, недосконалість законодавчих актів, обмеження застосування інструментів для інвестиції, розірвання попередніх та зменшення надання нових страхових послуг тощо. Для перспективної діяльності необхідно вдосконалити нормативну базу діяльності страхових компаній на період воєнного стану, укріпити позиції страхових компаній на вітчизняному страховому ринку, оновити багатопрофільний процес надання послуг страхування, інтеграцію діджиталізації у їх діяльність тощо. В цілому, практичні нюанси страхового ринку потребують подальших досліджень, що передбачає пристосування страховиків до умов воєнних кризових явищ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національний банк України. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Основні показники діяльності страхових компаній за 2021 рік. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjUhbDb5K36AhWHp4sKHZoCBnMQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2FInsurance_companies_2022-01-01.xlsx&usg=AOvVaw3HXKV6Fs-asaPYsYjiq996 (дата звернення: 22.09.2022).
3. Основні показники діяльності страхових компаній за I півріччя 2022 року. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiJud7U5a36AhVSmYsKHWg2BY8QFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2FInsurance_companies_2022-07-01.xlsx&usg=AOvVaw3Z2yWm6aV_7DnIP6bnpsuH (дата звернення: 22.09.2022).
4. Лой Ю. В. Страховий ринок та перспективи його розвитку // Економічний вісник університету. 2011. № 17/2. С. 201-205. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strahoviy-rinok-ta-perspektivi-yogo-rozvitku/viewer> (дата звернення: 24.09.2022).
5. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf (дата звернення: 24.09.2022).
6. Король С. Сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 4. С. 204–210.

REFERENCES:

1. Natsionalnyi bank Ukrainy. Pid chas dii voiennoho stanu rynek strakhuvannya prodovzhuie pratsyuvaty – rezultaty opytuvannya. (2022). [Ukrainian National Bank. Insurance market continues working during the martial law – the results of the survey]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> [in Ukrainian].
2. Osnovni pokaznyky diialnosti strakhovykh kompanii za 2021 rik. (2022). [The main indicators of insurance companies' activity of 2021]. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjUhbDb5K36AhWHp4sKHZoCBnMQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2FInsurance_companies_2022-01-01.xlsx&usg=AOvVaw3HXKV6Fs-asaPYsYjiq996 [in Ukrainian].

3. Osnovni pokaznyky diialnosti strakhovykh kompanii za I pivrichchia 2022 roku. (2022). [The main indicators of insurance companies' activity in the first half-year of 2022]. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiJud7U5a36AhVSmYsKHWg2BY8QFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2FInsurance_companies_2022-07-01.xlsx&usg=AOvVaw3Z2yWm6aV_7DnlP6bnpsuH [in Ukrainian].

4. Loi, Yu. (2011). (2022, September 24). Strakhovyi rynek ta perspektyvy yoho rozvytku. [Insurance market and prospects of its development]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, 17/2, 201-205. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/strahoviy-rinok-ta-perspektivi-yogo-rozvitku/viewer>

5. Purii, H. (2018). (2022, September 24). Strakhovyi rynek Ukrainy: suchasnyi stan ta problemy rozvytku. [Insurance market of Ukraine: current state and problems of its development]. *Efektivna ekonomika*, 10. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf

6. Korol, S. (2020). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy. [Current state and development perspectives of Ukrainian insurance market]. *Ekonomichniy analiz*, volume 30, 4, 204-210, doi: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.204>